

АМРИ

ПРЕЗИДЕНТИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

1. Соли 2022 озмуни ҷумҳуриявии «Илм-фурӯғи маърифат» баргузор карда шавад.
2. Низомнома, ҳайати комиссия, ҷоизаҳо ва рӯйхати адабиёти тавсияшавандаи озмуни ҷумҳуриявии «Илм-фурӯғи маърифат» тасдиқ карда шаванд (замимаҳои 1, 2, 3 ва 4).
3. Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон, вазоратҳои маориф ва илм, фарҳанг, саноат ва технологияҳои нав, рушди иқтисод ва савдо, кишоварзӣ, кумитаҳои телевизион ва радио, кор бо ҷавонон ва варзиш, кор бо занон ва оила, Саридораи геологияи назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон барои дар сатҳи баланд доир гардидани озмуни мазкур чораҳои зарурӣ андешанд.
4. Мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон, вилоятҳои Суғду Хатлон, шаҳри Душанбе, шаҳру ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ, роҳбарони муассисаҳои илмию таҳқиқотӣ ва муассисаҳои таҳсилоти миёна ва олии касбӣ иҷрои талаботи амри мазкурро таъмин намуда, барои ҷалби бештари хонандагону донишҷӯён, аспирантону докторантон ва дигар қишрҳои ҷомеа, ки ба омӯзиши фанҳои риёзӣ, дақиқ ва табиӣ, инчунин ихтироъкориву навоарӣ шавқу рағбатдоранд, чораҷӯӣ карда, ғолибонро бо ҷоиза ва омӯзгорони онҳоро аз ҷиҳати моддӣ ва маънавӣ ҳавасманд гардонанд.
5. Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз ҳисоби маблағҳои фонди захиравии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки барои соли 2022 пешбинӣ гардидаанд, ба Дастгоҳи иҷроияи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷиҳати амалӣ кардани чорабиниҳои мазкур 2 345 000 (ду миллиону сесаду чилу панҷ ҳазор) сомонӣ ба таври нақд ҷудо намояд.
6. Дастгоҳи иҷроияи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон истифодаи мақсадноки маблағи ҷудошударо таъмин карда, оид ба хароҷоти анҷомдода ба Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳисобот пешниҳод намояд.

7. Назорати иҷрои амри мазкур ба зиммаи муовини Сарвазири Ҷумҳурии Тоҷикистон (сарпарастии соҳа) гузошта шавад.

Президенти
Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон
ш. Душанбе
3 феввали соли 2022
№АП-155

Замимаи 1
ба амри Президенти
Ҷумҳурии Тоҷикистон
аз 3 феввали соли 2022,
№АП-155

Низомномаи озмуни ҷумҳуриявии
«Илм-фурӯғи маърифат»

1. МУҚАРРАРОТИ УМУМӢ

1. Озмунӣ ҷумҳуриявии «Илм-фурӯғи маърифат» (минбаъд - озмун) таҳти сарпарастии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон бо мақсади амалисозии «Бистсолаи омӯзиш ва рушди фанҳои табиатшиносӣ, дақиқ ва риёзӣ дар соҳаи илму маориф» баргузор карда мешавад.

2. Озмун бо мақсади рушди тафаккури техникӣ, тарғиби ҷаҳонбинии илмӣ, дастрасӣ пайдо кардан ба техникаву технология, тавсеаи ихтироъкорӣ ва навоарӣ, пайвасти илм бо истеҳсолот, ҷалби бештари хонандагону донишҷӯён ва дигар қишрҳои ҷомеа ба омӯзиши фанҳои риёзӣ, дақиқ ва табиӣ, ҳамчунин дарёфт ва муаррифии истеъдодҳои

нав дар ин самтҳо байни хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ, донишҷӯёни муассисаҳои таҳсилоти ибтидоӣ, миёна ва олии касбӣ (бакалаврон ва магистрон), ходимони илмӣ (ба истиснои докторони илм, профессорон, узви АМИТ ва академияҳои соҳавӣ), аспирантон, докторантон, унвонҷӯён, докторантҳо аз рӯйи ихтисос ва докторантони ҳабилитат, омӯзгорони муассисаҳои таълимии ҳамаи зинаҳои таҳсилот, муҳандисон, конструкторон ва дигар намояндагони касбу кори гуногун баргузор мегардад.

3. Озмун аз рӯйи ҳафт номинатсия гузаронида мешавад:

- математика (арифметика, алгебра, геометрия);
- физика ва астрономия;
- химия;
- биология (ботаника, зоология, анатомия);
- география;
- технологияи иттилоотӣ;
- ихтироъкорӣ ва навоарӣ.

2. САРПАРАСТ ВА МАСЪУЛОНИ ОЗМУН

4. Сарпарасти озмун Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад.

5. Масъулони баргузори озмун Академияи миллии илмҳо, вазоратҳои маориф ва илм, саноат ва технологияҳои нав, рушди иқтисод ва савдо, кишоварзӣ ва Саридораи геология мебошанд.

6. Кумитаи телевизион ва радио, АМИТ «Ховар», нашрияҳои давлатӣ, Кумитаи кор бо ҷавонон ва варзиш, Кумитаи кор бо занон ва оила дар тарғиб, ҷалб ва ҷараёни баргузори озмун иштирок мекунанд.

7. Мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон, вилоятҳои Суғду Хатлон, шаҳри Душанбе, шаҳру ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ роҳбарони муассисаҳои илмию таҳқиқотӣ, таҳсилоти ибтидоӣ, миёна ва олии касбӣ ҷиҳати дар сатҳи баланд ташкил ва баргузор намудани даврҳои якум, дуюм ва сеюми озмун масъул буда, ғолибон, омӯзгорон ва волидайнӣ онҳоро аз ҷиҳати моддӣ ва маънавӣ ҳавасманд мегардонанд.

8. Дар Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон, вилоятҳои Суғду Хатлон, шаҳри Душанбе, шаҳру ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ раёсат, шуъба ва бахшҳои рушди иҷтимоӣ ва робита бо ҷомеа, маориф, фарҳанг, кор бо ҷавонон ва варзиш, занон ва оила ва дар муассисаҳои илмӣ таҳқиқотӣ ва муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ, ибтидоӣ, миёна ва олии касбӣ роҳбарони онҳо масъули ташкил ва баргузориҳои озмун мебошанд.

3. КОМИССИЯИ ОЗМУН

9. Барои гузаронидани озмуни «Илм-фурӯғи маърифат» комиссия таъсис дода мешавад, ки ҳайати он бо амри Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муқаррар мегардад.

10. Ваколати комиссияи озмун:

- таҳияи ҷадвали баргузориҳои озмун ва назорати он;
- тасдиқи тартиб, талабот ва тавзеҳот оид ба озмун;
- пешниҳоди ҳайати ҳакамон барои даврҳои сеюм ва чоруми озмун;
- гузаронидани семинарҳои машваратӣ барои ҳайати ҳакамон ва масъулони гузаронидани озмун дар тамоми даврҳо;
- назорати риояи талабот ва пешниҳоди тавсияҳо ба довталабони озмун;
- омӯзиш ва тавсияи ҳуҷҷатҳои пешниҳодшудаи иштирокчиёни озмун ба даври ниҳой;
- баррасии пешниҳодҳои ҳайати ҳакамон ва арзу шикояти довталабон ва иштирокчиён;
- тасдиқ ва эълони натиҷаи хулосаи ҳайати ҳакамони озмун;
- ҷамъбасти натиҷаи ниҳой ва пешниҳоди он ба Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон барои маълумот ва шиносӣ.

4. ТАРТИБИ БАРГУЗОРИИ ОЗМУН

11. Озмун аз чор давр иборат буда, аз моҳи апрел то охири моҳи ноябр ба таври зайл ташкил ва гузаронида мешавад:

- даври якум - моҳи апрел дар муассисаҳои таълимӣ, муассисаҳои илмӣ ва дигар ташкилотҳо;

- даври дуюм - моҳи май дар маркази шаҳр ва ноҳияҳо (ба истиснои шаҳри Душанбе);

- даври сеюм - нимаи дуюми моҳи сентябр дар маркази Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон, вилоятҳои Суғду Хатлон, шаҳри Душанбе, шаҳри Ҳисор ва ноҳияи Рашт;

- даври чорум - даври ҷумҳуриявӣ барои ғолибони ҷойҳои якум, дуюм ва сеюми даври сеюм то 25-уми ноябр дар муассисаҳои илмии Академияи миллии илмҳо ва муассисаҳои таълимии сохтори Вазорати маориф ва илм баргузор мегардад.

12. Протоколи ҳайати ҳакамон ба комиссияи ҷумҳуриявӣ ба даври чорум бо имзои раиси Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон, вилоятҳои Суғду Хатлон, шаҳри Душанбе, шаҳри Ҳисор ва ноҳияи Рашт, роҳбарони муассисаҳои таълимӣ, илмӣ ва раиси ҳакамон пешниҳод мешавад.

13. Ҷойи баргузори давраҳои озмун дар маркази Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон, вилоятҳои Суғду Хатлон, шаҳри Душанбе ва шаҳру ноҳияҳо аз ҷониби мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ва дар муассисаҳои илмию таҳқиқотӣ, таҳсилоти ибтидоӣ, миёна ва олии касбӣ аз тарафи роҳбарони онҳо муайян карда мешавад.

14. Масъулияти баргузори даври якум, дуюм ва сеюм ба зиммаи мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон, вилоятҳои Суғду Хатлон, шаҳри Душанбе, шаҳри Ҳисор ва ноҳияи Рашт, шаҳру ноҳияҳо, роҳбарони муассисаҳои илмию таҳқиқотӣ, таҳсилоти ибтидоӣ, миёна ва олии касбӣ вогузор карда мешавад.

15. Ҷараёни баргузори давраҳои якум, дуюм, сеюм ва чоруми озмун тавассути воситаҳои ахбори омма васеъ инъикос ва пахш мегарданд. Ҷараёни баргузори даври чорум пурра тавассути телевизионҳои давлатӣ сабт ва намоиш дода мешавад.

16. Мухлати пешниҳоди ҳуҷҷатҳои ғолибони ҷойҳои якум, дуюм ва сеюми даври сеюм барои иштирок дар даври чорум ба комиссияи озмун то 10-уми моҳи ноябр муқаррар карда мешавад. Дар ҳар як давр то 5 ғолиби ҷойҳои якум, дуюм (то ду нафар) ва сеюм (то ду нафар) муайян карда мешаванд.

17. Миёни роҳбари муассисаи таълимӣ, омӯзгор ва довталаб (дар шахси падару модар ва ё сарпарастии вай) метавонад шартнома ҷиҳати омода намудани довталаб ба имзо расонида шавад.

18. Академияи миллии илмҳо, вазоратҳои маориф ва илм, фарҳанг, Кумитаи телевизион ва радио масъули раванди гузаронидани маросими тантанавии супоридани ҷоизаҳо ба ғолибони даври чоруми озмун мебошанд.

5. ШАРТҲОИ ИШТИРОК ДАР ОЗМУН

19. Дар озмун шаҳрвандони кишвар, аз ҷумла хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ, донишҷӯёни муассисаҳои таҳсилоти ибтидоӣ, миёна ва олии касбӣ, баъд аз муассисаҳои таҳсилоти касбӣ (магистрантҳо, аспирантҳо, докторантҳо, докторантон аз рӯйи ихтисос, докторантҳои ҳабилитат), калонсолон ва намоёндагони касбу кори гуногун иштирок карда метавонанд;

20. Шартҳои ташкил ва баргузори озмун аз ҷониби комиссияи озмун назорат карда мешавад.

21. Довталаб 10 рӯз пеш аз оғози озмун санадҳои зеринро бо ариза ба комиссияи озмун пешниҳод менамояд:

- тарҷумаи ҳол (шакли тасдиқшудаи намунаи он аз ҷониби Академияи миллии имҳо пешниҳод мешавад);
- маълумотнома аз макони зист ё ҷойи таҳсил;
- маълумотнома доир ба ихтисос, патент ва ё шаҳодатномаи муаллифӣ (барои ихтироъкорон ва навоарон).

22. Мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон, вилоятҳои Суғд ва Хатлон, шаҳри Душанбе, шаҳру ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ суроға ва ҷойи баргузори озмунро барои довталабон тавассути воситаҳои ахбори омма ва масъулон эълон менамоянд.

23. Барандаи Шоҳҷоиза ва шахсоне, ки дар даври чоруми озмун ҷойҳои якум, дуюм ва сеюмро ишғол менамоянд, то се сол ҳуқуқи ширкат дар озмунро надоранд.

24. Барои иштирок дар даври чоруми озмун ба комиссияи озмун иловатан ҳуҷҷатҳои зерин пешниҳод карда мешаванд:

- маълумоти мухтасар дар бораи довталаб;

- нусхаи патент ва ё шаҳодатномаи муаллифӣ;
- номгӯи дастгоҳ ва таҷҳизоти ихтироъшуда;
- пешниҳодҳои хусусияти навоваридошта;
- протоколи даври сеюми озмун.

6. ТАЛАБОТ БА ИШТИРОКЧИЁНИ ОЗМУН

25. Донишу истеъдоди иштирокчиёни озмун аз рӯи донишҳои назариявии донишҷӯи қонуну қоидаҳо, теоремаву аксиомаҳо, назарияҳо, фаҳмонида додани моҳияти ҳодисаҳо ва равандҳои табиат, ҳалли масъалаҳои амалӣ ва корҳои озмоишӣ, инчунин намоиши дастоварди илмӣ ва навовариҳои муайян карда мешавад.

26. Як шахс танҳо дар як номинатсия аз номи як муассиса ё маҳалли зист иштирок карда метавонад.

7. МЕЪЁРҲОИ АРЗЁБИИ ҶОЛИБОНИ ОЗМУН

27. Вобаста ба номинатсия пешниҳоди супоришҳои озмун (10 супориш ё саволу масъала) дар шакли зерин сурат мегирад:

- дар математика 40% назариявӣ ва 60% амалӣ;
- дар физика ва астрономия 50% назариявӣ ва 50% амалӣ-озмоишӣ (бо таносуби 80% физика ва 20% астрономия);
- дар химия 40% назариявӣ, 40% хаттӣ-амалӣ ва 20% озмоишӣ;
- дар биология 50% назариявӣ ва 50% амалӣ;
- дар география 50% назариявӣ ва 50% амалӣ;
- дар технологияи информатсионӣ 20% назариявӣ ва 80% амалӣ;
- дар ихтироъкорӣ ва навоарӣ аз рӯи пешниҳоди ихтироот ва навоарӣ, аз ҷумла дастгоҳу таҷҳизот, техникаву технология, навъу намунаҳои нави зироат, дарахту буттаҳо ва маводи доруворӣ.

28. Бо мақсади баҳогузорӣ намудан ба дониш, маҳорат ва малакаи довталабон аз ҷониби комиссияи озмун ҷадвали 100-хола (ба ҳар савол ё супориш то 10 хол) муқаррар карда шуда, ҳайати ҳакамони озмун ба дараҷаи маҳорат ва истеъдоди довталабон аз рӯи меъёрҳои зерин баҳо медиҳанд:

- барои ба пуррагӣ ҷавоб додан ба саволҳои назариявӣ, дуруст пешниҳод намудани қонуну қоидаҳо, назарияҳо, теорема ва аксиомаҳо, моҳияти ҳодисаҳои табиат, дуруст ҳал кардани мисолу масъалаҳо, пурра анҷом додани корҳои озмоишӣ то 10 ҳол, барои ҷавоби аз хуб болотар то 8 ҳол, барои ҷавоби хуб то 6 ҳол, барои ҷавоби аз миёна беҳтар то 4 ҳол, барои ҷавоби миёна то 3 ҳол, барои ҷавоби заиф то 2 ҳол гузошта шуда, барои ҷавоби ғайриқаноатбахш ҳол дода намешавад;

- барои ихтироъкорон то 100 ҳол ба ихтирооте дода мешавад, ки он бо патент (ё шаҳодатномаи муаллифӣ) - и байналмилалӣ ташкилотҳои эътирофгардида ва ё ҷумҳурии ҳифз шудааст, дар истеҳсолот ҷорӣ гардидааст ё имкони ҷорӣ шуданро дорад, самаранокии иқтисодӣ муайян гардидааст, элементҳои навоарӣ мавҷуд буда, натиҷаи тижроатиқунонии он пешниҳод шуда бошад. Баҳои то 80 ҳол ба ихтирооте дода мешавад, ки дар он хусусиятҳои навоарӣ мавҷуд аст, имкони дар истеҳсолот ҷорӣ шуданро дорад, самаранокии иқтисодӣ муайян гардидааст, вале бо патент тасдиқи худро наёфтааст. То 60 ҳол барои ихтирооте дода мешавад, ки дар он унсурҳои навоарӣ ҷойдоранд, то 50 ҳол барои сохтани конструкцияҳои муайян, ки унсурҳои навоарӣ надорад, дода мешавад. Барои намунаҳои дастовардҳои аллакай мавҷуда то 30 ҳол дода мешавад;

- барои иштирок дар даври сеюм ва чорум дар номинатсияи ихтироъкорӣ ва навоарӣ байни донишҷӯён, ходимони илмӣ ва намоёндагони касбу кори гуногун дар сурати набудани ҳуҷҷати муҳофизатӣ ба ихтироъ (патент, нахустпатент, патенти авруосиёгии муаллифи ихтироъ) иҷозат дода намешавад;

- саволҳои назариявӣ дар шакли билет ба иштироҷиён пешниҳод карда мешаванд;

- барои ҷавоби пурра додан ба саволи назариявӣ, пешниҳоди алгоритми кори барнома ва сохтани барномае, ки масъалаи додашударо пурра ҳал намояд ва пешниҳоди натиҷаҳои саҳеҳ то 10 ҳол дода мешавад. Барои ҷавобҳо ба саволҳои назариявӣ, пешниҳоди алгоритми кори барнома ва сохтани барномае, ки масъалаи

додашударо ҳал намояд, то 8 хол, барои ҷавобҳо ба саволи назариявӣ, пешниҳоди алгоритми кори барнома ё сохтани барномае, ки масъалаи додашударо ҳал намояд то 6 хол, барои ҷавоб ба саволи назариявӣ, пешниҳоди алгоритми кори барнома ё сохтани барнома то 4 хол, барои ҷавоб танҳо ба саволи назариявӣ то 2 хол дода мешавад;

- холи натиҷавии ба дастовардаи иштирокчиён дар асоси ҳисоби қимати миёнаи холи гузоштаи ҳар як узви ҳайати ҳакамон муйян карда мешавад;

- дар сурати аз 70% кам ба даст овардани холҳо дар номинатсия ҷойи якум дода намешавад.

8. ҲАЙАТИ ҲАКАМОН

29. Шумора ва ҳайати ҳакамонро комиссия муайян месозад.

30. Ҳайати ҳакамони озмун дар Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон, вилоятҳои Суғду Хатлон, шаҳри Душанбе, шаҳри Ҳисор ва ноҳияи Рашт аз ҷониби раисони ноҳия, шаҳр ва вилоят бо санади дахлдор тасдиқ карда мешаванд ва онҳо корҳои зеринро иҷро мекунанд:

- тибқи пешниҳоди комиссияи озмун донишу истеъдоди иштирокчиёноро натиҷагирӣ мекунанд;

- холҳоро муқаррар карда, бо овоздиҳии кушода ғолибро муайян менамоянд;

- натиҷаи озмун дар протокол дарҷ гардида, бо имзои аъзои ҳакамон тасдиқ карда мешавад.

31. Ба ҳайати ҳакамони Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон, вилоятӣ, шаҳрӣ, ноҳиявӣ, деҳоту шаҳрак намояндагони раёсат, шуъба ва бахшҳои мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, омӯзгорон, олимону муҳаққиқон ворид мешаванд. Шумораи ҳайати ҳакамон бо раису муовинонаш бояд 7 нафар бошад.

32. Шахсе, ки шогирдаш ё узви оилааш дар озмун иштирок мекунад, ҳуқуқи ба ҳайати ҳакамон шомил гардиданро надорад.

33. Хулосаи ҳайати ҳакамон дар комиссияи озмун баррасӣ ва тасдиқ карда мешавад.

34. Комиссияи озмун дар ҳолати ҷавобгӯ набудани хулосаи ҳайати ҳакамон ба талаботи Низомномаи мазкур (дар ҳолатҳои истисноӣ ва ё муайян гардидани иштибоҳоти техникӣ) ҳуқуқи бекор кардани онро дорад. Ҳамчунин, дар сурати ба вуҷуд омадани мушкилоте, ки дар Низомномаи мазкур пешбинӣ нашудаанд, комиссияи озмун салоҳияти ҳалли онро дорад.

9. ТАРТИБИ ПЕШНИҲОД БАРОИ ДАРЁФТИ ШОҲҶОИЗА

35. Барои дарёфти Шоҳҷоиза довталабе роҳ дода мешавад, ки дар даври ҷумҳуриявӣ аз рӯи номинатсияи ихтироъкорӣ ва навоарӣ ҷойи якумро сазовор гардидааст.

36. Агар барандаи Шоҳҷоиза намоянда аз табақаҳои касбу кори гуногун бошад, бо пешниҳоди комиссияи ҷумҳуриявӣ озмун бо тартиби муқарраргардида бо мукофоти соҳавӣ сарфароз гардонида мешавад.

10. ТАЪМИНОТИ МОЛИЯВИИ ОЗМУН

37. Хароҷоти даврҳои якум, дуюм, сеюм ва хароҷоти вобаста ба сафарбаркунии ғолибон ва омӯзгорони онҳо ба даври чоруми озмун, таъмини сафархарҷии ҳайати ҳакамон дар даврҳои якум, дуюм ва сеюм, будубоши онҳо дар маҳалли баргузори озмун аз ҳисоби буҷети мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон, вилоятҳои Суғд ва Хатлон, шаҳри Душанбе ва шаҳру ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ, роҳбарони муассисаҳои илмию таҳқиқотӣ, таҳсилоти ибтидоӣ, миёна ва олиӣ касбӣ ва дигар сарчашмаҳои маблағгузорию бо қонунгузорӣ манънагардида пардохт карда мешавад.

38. Ғолибони даврҳои якум, дуюм, сеюми озмун ва омӯзгорону волидони онҳо аз ҷониби мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон, вилоятҳои Суғд ва Хатлон, шаҳри Душанбе, шаҳру ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ ва ташкилоту муассисаҳо ба таври моддию маънавӣ ҳавасманд гардонида мешаванд.

39. Раисони Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон, вилоятҳои Суғд ва Хатлон, шаҳри Душанбе, шаҳри Ҳисор ва ноҳияи Рашт, шаҳру ноҳияҳо,

роҳбарони муассисаҳои илмию таҳқиқотӣ, таҳсилоти ибтидоӣ, миёна ва олии касбӣ тартиби додани мукофот ва ҷоизаро дар даврҳои яқум, дуюм ва сеюм тасдиқ ва амалӣ менамоянд.

40. Ба ғолибони даври чорум ва барандаи Шоҳҷоиза тибқи тартиби муқарраргардида аз ҳисоби маблағҳои фонди захиравии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷоиза ва мукофоти пулӣ дода мешавад.

41. Ҷоиза ва мукофоти пулии ғолибони озмун ва омӯзгорони онҳо дар маросими тантанавӣ аз ҷониби намояндаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон супорида мешавад.

42. Барои ҳавасмандгардонии ғолибони ҳамаи даврҳои озмун ва омӯзгорони онҳо, ҷалби сарпарастон тибқи қонунгузори Ҷумҳурии Тоҷикистон иҷозат дода мешавад.

43. Иштирокчиёни ҷойҳои 4, 5, 6 даври чоруми озмун бо нишони «Илм ва инноватсия» ва «Ифтихорнома»-и Академияи миллии илмҳо сарфароз гардонида мешаванд. Шакл, андоза ва тартиби супоридани нишонро Академияи миллии илмҳо таҳия ва тасдиқ менамояд.

44. Падару модароне, ки фарзандони онҳо дар даври чорум ҷойҳои яқум, дуюм ва сеюмро ба даст меоранд, соҳиби нишони «Маърифатпарвар» ва «Ифтихорнома»-и Академияи миллии илмҳо мегарданд. Шакл, андоза ва тартиби супоридани нишонро Вазорати маориф ва илм таҳия ва тасдиқ менамояд.

45. Омӯзгорони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ, ки шогирдони онҳо дар даври чоруми озмун барандаи Шоҳҷоиза ва сазовори ҷойҳои яқум, дуюм ва сеюм мегарданд, бо мукофоти пулӣ сарфароз гардонида мешаванд.

11. ИМТИЁЗҲО

46. Ғолибони даври чорум (ҷойҳои 1, 2, 3) ва барандаи Шоҳҷоиза баъди хатми муассисаи таҳсилоти миёнаи умумӣ, миёна ва олии касбӣ ба ихтисоси интихобкардаи худ бе озмун ба тариқи ройгон ба муассисаҳои таҳсилоти миёна ва олии касбӣ ва баъд аз муассисаи таҳсилоти олии касбии кишвар қабул карда мешаванд. Тартиби қабули ғолибони даври

чоруми озмун ва барандаи Шоҳзоизаро Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон тибқи муқаррарот муайян менамояд.

47. Иштирокчиёни даври чорум ба ихтисосҳои фанҳои дақиқу табиатшиносӣ ва техникӣ ба муассисаҳои таҳсилоти миёна ва олии касбӣ ва баъд аз муассисаи таҳсилоти олии касбии кишвар бе озмун ба тариқи ройгон қабул карда мешаванд.

48. Омӯзгороне, ки шогирдонашон дар байни хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ сазовори ҷойҳои 1, 2, 3 мегарданд, соҳиби унвони Аълочии маориф ва илми Тоҷикистон мегарданд.

49. Вазорати маориф ва илм якҷо бо Академияи миллии илмҳо протокол ва санадҳои ғолибони озмунро дар асоси таҳияи тартиби махсус барои 10 сол нигоҳдорӣ намуда, баъдан ба бойгонӣ месупоранд.

Замимаи 2
ба амри Президенти
Ҷумҳурии Тоҷикистон
аз 3 феввали соли 2022,
№АП-155

**Ҳайати
комиссияи озмуни ҷумҳуриявии «Илм-фурӯғи маърифат»**

Муовини Сарвазирӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон (сарпарастӣ соҳа) – раиси комиссияи озмун;
Президенти Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон – муовини раиси комиссияи озмун;
Вазирӣ маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон – муовини раиси комиссияи озмун;
Ноибӣ Президенти Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон, раиси шӯбаи илмҳои физикаву математика, химия, геология ва техника – котиби комиссияи озмун;
Аъзои комиссия:
Муовини якуми Вазирӣ саноат ва технологияҳои нави Ҷумҳурии Тоҷикистон;
Муовини якуми Вазирӣ кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон;
Муовини якуми Вазирӣ рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон;
Муовини якуми Вазирӣ тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон;
Раиси Кумитаи кор бо ҷавонон ва варзиши назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон;
Раиси Кумитаи кор бо занон ва оилаи назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон;
Сардори Саридораи геологияи назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон;
Муовини якуми Раиси Кумитаи телевизион ва радиои назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон;
Президенти Академияи илмҳои кишоварзии Тоҷикистон;

Ректори Донишгоҳи миллии Тоҷикистон;
Ректори Донишгоҳи техникии Тоҷикистон ба номи академик М.Осимӣ;
Ректори Донишгоҳи технологии Тоҷикистон;
Ректори Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С.Айнӣ;
Ректори Донишгоҳи давлатии Хоруғ ба номи М.Назаршоев;
Ректори Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Н.Хусрав;
Ректори Донишгоҳи давлатии Хуҷанд ба номи академик Б.Ғафуров;
Ректори Донишкадаи омӯзгории Тоҷикистон дар ноҳияи Рашт;
Директори Институти физикаю техникаи ба номи С.Умарови Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон;
Директори Институти астрофизикаи Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон;
Директори Институти математикаи ба номи А.Ҷӯраеви Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон;
Директори Институти химияи ба номи И. Никитини Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон;
Директори Институти ботаника, генетика ва физиологияи растаниҳои Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон;
Директори Институти зоология ва паразитологияи ба номи Павловский Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон;
Декани факултети физикаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон;
Декани факултети математикаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон;
Декани факултети химияи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон;
Декани факултети биологияи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон;
Декани факултети географияи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С.Айнӣ.

Ҷоизаи озмуни ҷумҳуриявии «Илм-фурӯғи маърифат»

Барои ғолибони даври чоруми озмун ва омӯзгороне, ки шогирдонашон дар ин даври озмун соҳиби ҷойҳои якум, дуюм ва сеюм мегарданд, ҷоиза ва мукофоти зерин аз рӯи 3 гурӯҳ ва ҳафт номинатсия муқаррар карда мешаванд:

1. Миёни хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ

№	Маблағ барои як номинатсия	Шумораи ҷоизагирандагон (нафар)	Маблағи умумӣ (бо сомонӣ)	
Номинатсияи математика				
1	Ҷойи якум	35 000	1	35 000
2	Ҷойи дуюм	25 000	2	50 000
3	Ҷойи сеюм	15 000	2	30 000
Ҷамағӣ			5	115 000
Номинатсияи физика				
1	Ҷойи якум	35 000	1	35 000
2	Ҷойи дуюм	25 000	2	50 000
3	Ҷойи сеюм	15 000	2	30 000
Ҷамағӣ			5	115 000
Номинатсияи химия				
1	Ҷойи якум	35 000	1	35 000
2	Ҷойи дуюм	25 000	2	50 000
3	Ҷойи сеюм	15 000	2	30 000
Ҷамағӣ			5	115 000
Номинатсияи биология				
1	Ҷойи якум	35 000	1	35 000

2	Ҷойи дуюм	25 000	2	50 000
3	Ҷойи сеюм	15 000	2	30 000
Ҳамагӣ			5	115 000
Номинатсияи география				
1	Ҷойи якум	35 000	1	35 000
2	Ҷойи дуюм	25 000	2	50 000
3	Ҷойи сеюм	15 000	2	30 000
Ҳамагӣ			5	115 000
Номинатсияи технологияи иттилоотӣ				
1	Ҷойи якум	35 000	1	35 000
2	Ҷойи дуюм	25 000	2	50 000
3	Ҷойи сеюм	15 000	2	30 000
Ҳамагӣ			5	115 000
Номинатсияи ихтироъкорӣ ва навоарӣ				
1	Ҷойи якум	35 000	1	35 000
2	Ҷойи дуюм	25 000	2	50 000
3	Ҷойи сеюм	15 000	2	30 000
Ҳамагӣ			5	115 000

2. Дар байни донишҷӯёни муассисаҳои таҳсилоти ибтидоӣ, миёна ва олии касбӣ

№		Маблағ барои як номинатсия	Шумораи ҷои загирандагон (нафар)	Маблағи умумӣ
Номинатсияи математика				
1	Ҷойи якум	35 000	1	35 000
2	Ҷойи дуюм	25 000	2	50 000
3	Ҷойи сеюм	15 000	2	30 000
Ҳамагӣ			5	115 000
Номинатсияи физика				
1	Ҷойи якум	35 000	1	35 000
2	Ҷойи дуюм	25 000	2	50 000

3	Ҷойи сеюм	15 000	2	30 000
Ҳамагӣ			5	115 000
Номинатсияи химия				
1	Ҷойи якум	35 000	1	35 000
2	Ҷойи дуюм	25 000	2	50 000
3	Ҷойи сеюм	15 000	2	30 000
Ҳамагӣ			5	115 000
Номинатсияи биология				
1	Ҷойи якум	35 000	1	35 000
2	Ҷойи дуюм	25 000	2	50 000
3	Ҷойи сеюм	15 000	2	30 000
Ҳамагӣ			5	115 000
Номинатсияи география				
1	Ҷойи якум	35 000	1	35 000
2	Ҷойи дуюм	25 000	2	50 000
3	Ҷойи сеюм	15 000	2	30 000
Ҳамагӣ			5	115 000
Номинатсияи технологияи компютерӣ				
1	Ҷойи якум	35 000	1	35 000
2	Ҷойи дуюм	25 000	2	50 000
3	Ҷойи сеюм	15 000	2	30 000
Ҳамагӣ			5	115 000
Номинатсияи ихтироъкорӣ ва навоарӣ				
1	Ҷойи якум	35 000	1	35 000
2	Ҷойи дуюм	25 000	2	50 000
3	Ҷойи сеюм	15 000	2	30 000
Ҳамагӣ			5	115 000

3. Дар байни ходимони илмӣ, аспирантону докторантон, докторантон аз рӯйи ихтисос, докторантони ҳабилитат ва унвонҷӯён, омӯзгорони муассисаҳои таълимӣ, муҳандисон, конструкторон ва намояндагони касбу кори гуногун

Номинатсияи ихтироъкорӣ ва навоарӣ				
1	Ҷойи яқум	35 000	1	35 000
2	Ҷойи дуюм	25 000	2	50 000
3	Ҷойи сеюм	15 000	2	30 000
Ҷамағӣ			5	115 000

4. Шоҳҷоиза барои ихтироъкорон ва навоарон

№		Маблағ барои як номинатсия	Шумораи ҷоизагирандагон (нафар)	Маблағи умумӣ
		70 000	1	70 000

5. Омӯзгорони хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ

№		Маблағ барои як номинатсия	Шумораи ҷоизагирандагон (нафар)	Маблағи умумӣ (бо сомонӣ)
Номинатсияи математика				
1	Ҷойи яқум	10 000	1	10 000
2	Ҷойи дуюм	10 000	2	20 000
3	Ҷойи сеюм	10 000	2	20 000
Ҷамағӣ			5	50 000
Номинатсияи физика				
1	Ҷойи яқум	10 000	1	10 000
2	Ҷойи дуюм	10 000	2	20 000
3	Ҷойи сеюм	10 000	2	20 000
Ҷамағӣ			5	50 000
Номинатсияи химия				
1	Ҷойи яқум	10 000	1	10 000
2	Ҷойи дуюм	10 000	2	20 000
3	Ҷойи сеюм	10 000	2	20 000
Ҷамағӣ			5	50 000

Номинатсияи биология				
1	Ҷойи якум	10 000	1	10 000
2	Ҷойи дуюм	10 000	2	20 000
3	Ҷойи сеюм	10 000	2	20 000
Ҳамагӣ			5	50 000
Номинатсияи география				
1	Ҷойи якум	10 000	1	10 000
2	Ҷойи дуюм	10 000	2	20 000
3	Ҷойи сеюм	10 000	2	20 000
Ҳамагӣ			5	50 000
Номинатсияи технологияи иттилоотӣ				
1	Ҷойи якум	10 000	1	10 000
2	Ҷойи дуюм	10 000	2	20 000
3	Ҷойи сеюм	10 000	2	20 000
Ҳамагӣ			5	50 000
Номинатсияи ихтироъкорӣ ва навоарӣ				
1	Ҷойи якум	10 000	1	10 000
2	Ҷойи дуюм	10 000	2	20 000
3	Ҷойи сеюм	10 000	2	20 000
Ҳамагӣ			5	50 000

6. Хароҷоти иловагӣ

№				Маблағи умумӣ
1	Омода кардани қоми шоҳҷоиза, ҷоизаҳо, дипломҳо ва хароҷоти дигар			200 000

Эзоҳ:

- хароҷоти марбут ба ташкил ва баргузориҳои даври ҷамъбастии озмуни «Илм-фурӯғи маърифат» 2 345 000 (ду миллиону сесаду чилу панҷ

ҳазор) сомониро ташкил медиҳад. Маблағи мазкур аз ҳисоби фонди захиравии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон пардохт карда мешавад;
- мукофотҳо бо пули миллии сомонӣ тибқи муқаррароти қонунгузори Ҷумҳурии Тоҷикистон бо дарназардошти пардохти андозҳо пешбинӣ шудаанд;
- иштирокчиёни даври чорум бо диплом сарфароз гардонида мешаванд.

Замимаи 4
ба амри Президенти
Ҷумҳурии Тоҷикистон
аз 3 феввали соли 2022,
№АП-155

Рӯйхати адабиёти тавсияшаванда барои иштирокчиёни озмун
(илова ба китобҳои дарсии аз ҷониби Вазорати маориф ва илми
Ҷумҳурии Тоҷикистон тасдиқгардида)

1. Аброров Ҳ., Зарафшони кӯҳӣ [Матн] / Ҳ.Аброров. – Душанбе: Ирфон, 1978. – 96 с.
2. Аброров Ҳ., Тоҷикистон–кишвари кӯлҳои беназир [Матн] / Ҳ.Аброров. – Душанбе: Деваштич, 2003. – 195 с.
3. Арнольд В.И., «Задачи для детей от 5 то 15 лет» [Текст] / В.И.Арнольд. М.: МЦНМО, 2004. — 16 с.
4. Архипов Г.И., «Лекции по математическому анализу» [Текст] / Г.И. Архипов, В.А. Садовничий, В.М.Чубариков – М.: Высш. шк. 1999. — 695 с.
5. Атлас Таджикской ССР [Текст] – Душанбе-М.: Изд-во ГУГК СССР, 1968. – 198 с.
6. Бакулин П.И., Курс общей астрономии [Текст] / П.И.Бакулин, Э.В. Кононович, В.И.Мороз. М.: Наука, 1976. 274 с.
7. Баратов Р.Б., Каменное чудо Таджикистана [Текст] / Р.Б.Баратов, В.П.Новиков – Душанбе, Ирфон, 1988. – 216 с.

8. Будруджак П., Задачи по химии [Текст] / П.Будруджак – 2017.
9. Виноградов И.М., «Основы теории чисел» [Текст]: Учебник / И.М., Издательство «Лань», 2006. — 176 с.
10. Волькенштейн В.С., Сборник задач по общему курсу физики [Текст] / В.С. Волькенштейн. М., 1985. - 384 с.
11. Воронцов-Вельяминов Б.А.Астрономия. 11 класс [Текст] / Б.А. Воронцов-Вельяминов, Страут Е.К. М.: Просвещение, 1989. - 159 с.
12. Воронцов-Вельяминов, Б.А. Сборник задач по астрономии [Текст] / Б.А.Воронцов-Вельяминов. М.: Просвещение · Год: 1980. – 147 с.
13. Глинка Л.Н., Общая и неорганическая химия [Текст]: Учебное пособие / Л.Н.Глинка – М.: КноРус, 2014. 261 с.
14. Гмурман В.Е., «Руководство к решению задач по теории вероятностей и математической статистике» [Текст] / В.Е. Гмурман – 1999. – 400 с.
15. Гмурман В.Е., «Теория вероятностей и математическая статистика» [Текст] / В.Е.Гмурман – 2003. 358 с.
16. Гнеденко Б.П., «Курс теории вероятностей» [Текст] / Б.П.Гнеденко – М.: Наука, 1998. 317 с.
17. Гольдфарб Я.Л., Сборник задач и упражнений по химии [Текст] / Я.Л.Гольфарб, Ю.В.Ходаков – 2019. 124 с.
18. Гринвуд Н.Н., Химия элементов [Текст] / Н.Н.Гривуд, А.Эрншо. - 184 с.
19. Дагаев М.М., Сборник задач по астрономии [Текст] / М.М.Дагаев. 1980. – 128 с.
20. Даффет-Смит П., Практическая астрономия с калькулятором [Текст] / П.Даффет-Смит. 1982. – 174 с.
21. Демидович Б.П., «Сборник задач и упражнений по математическому анализу» [Текст] / Б.П. Демидович – 1997.
22. Еремин В.В., Теоретическая и математическая химия [Текст] / В.В.Еремин. М.: МЦНМО, 2007. – 392 с.
23. Зыков А.Г., «Математическая логика» [Текст] / А.Г.Зыков, В.И.Поляков, В.И. Скорубский – СПб: НИУ ИТМО, 2013. – 131 с.

24. Иброҳимов Х., Ҳалли масъалаҳо аз химия [Матн] / Х.Иброҳимов. Душанбе: Ирфон, 2018. – 214 с.
25. Ильин В.А., «Аналитическая геометрия» [Текст] / В.А.Ильин, Позняк Е.Г. Издательство · Физматлит, 2019 г. 376 с.
26. Иродов И.Е., Задачи по общей физике [Текст] / Е.И.Иродов. – 2008. – 367 с.
27. Канель-Белов А.Я., «Как решают нестандартной задачи» [Текст] / А.Я.Канель-Белов, А.К.Ковальджи – М.: МЦНМО, 2008. - 96 с.
28. Касаткина И.Л., Задачи по физике [Текст] / И.Л. Касаткина. Феникс, 2010. – 417 с.
29. Кеммерих А.О., Гидрография Памира и Памиро-Алая [Текст] / А.О.Кеммерих – М.: Мысль, 1978. – 220 с.
30. Клайден Дж., Органическая химия [Текст] / Дж.Клайден, Н.Гривз, С.Уоррен и др. М.:Оксфорд, 2001. – 601 с.
31. Клетеник Д.В., «Сборник задач по аналитической геометрии» [Текст] / Д.В.Клетеник М.: Лань – 1998.
32. Кобилов Н., Намунаи ҳалли масъалаҳо аз химия [Матн] / Н.Кобилов – Душанбе, 1995.
33. Колмогоров А.Н., «Элементы теории функций и функционального анализа» [Текст]: Учебник / А.Н.Колмогоров, С.В.Фомин. М.: Наука. – 2007. 544 с.
34. Курош А.Г., «Курс высшей алгебре» [Текст]: Учебник / А.Г.Курош. М.: Лань – 2013. – 472 с.
35. Қодиров Ф.С., Захираҳои туристӣ: ёдгориҳои фарҳангӣ-таърихӣ ватабӣ [Матн] / Ф.С.Қодиров – Душанбе, 2012. – 20 с.
36. Лаврентьев М.А., «Методы теории функций комплексного переменного» [Текст] /М.А.Лаврентьев, Б.В.Шабат. М.: Наука. – 2005. – 475 с.
37. Лавров И.А., «Задачи по теории множеств, математической логике и теории алгоритмов» [Текст] / И.А.Лавров, Л.Л.Максимова – 1984.
38. Ландсберг Г.С., Элементарный учебник физики [Текст]: В 3-х томах. – М., 1985.

39. Мартынов Д.Я., Курс общей астрофизики [Текст] / Д.Я.Мартынов. М.: Физический факультет МГУ, 2005, 192 с.
40. Мусоев З., Ледники Таджикистана [Текст] / З.Мусоев, Н.Дилмуродов. – Душанбе, 1994. – 186 с.
41. Мухаббатов Х.М., Памир: ресурсный потенциал и перспективы развития экономики [Текст] / Х.М.Мухаббатов, Н.Х.Хоналиев – Душанбе: Ирфон, 2005. – 241 с.
42. Мухаббатов Х.М., Природно-ресурсный потенциал горных регионов Таджикистана [Текст] / Х.М.Мухаббатов – М.: Граница, 1999. – 335 с.
43. Муҳаббатова Х., Худудҳои табиӣ махсус ҳифзшавандаи Тоҷикистон [Матн] / Х.Муҳаббатова, А.Ниёзов – Душанбе: Контраст, 2017. – 210 с.
44. Муҳаббатова Х.М., Ганҷинаи табиати Тоҷикистон [Матн] / Х.М.Муҳаббатова – Душанбе: Ирфон, 1977. – 106 с.
45. Муҳаббатова Х.М., Об–манбаи ҳаёт [Матн] / Х.М.Муҳаббатова – Душанбе: Ирфон, 2003. – 146 с.
46. Муҳаббатова Х.М., Табиат гаҳвораи инсон [Матн] / Х.М.Муҳаббатова – Душанбе: Адиб, 2018. – 319 с.
47. Очилов Ҳ., Кӯлҳои Тоҷикистон [Матн] / Ҳ.Очилов, Ҳ.Аброров – Хуҷанд, 1995. – 64 с.
48. Очилов Ҳ., Об–ҳаёт аст [Матн] / Ҳ.Очилов, Ҳ.Аброров – Хуҷанд, 2003. – 190 с.
49. Проскуряков И.В., «Сборник задач по линейной алгебре» [Текст] / И.В.Проскуряков. М.: Лань – 2005. – 272 с.
50. Просолов В.В., «Задачи по планиметрии» [Текст] / В.В.Просолов. М.: МЦНМО – 2019. – 640 с.
51. Раҳимӣ Ф., Намунаи супоришҳои тестӣ (аз фанни физика) [Матн] / Ф.Раҳимӣ, Бобоев Т.Б., Истамов Ф., Мирзоаминов Х. – Душанбе, ДМТ, 2014. – 340 с.
52. Раҳимӣ Ф., Об, илм ва рушди устувор [Матн] / Ф.Раҳимӣ, Х.Муҳаббатова, А.Ниёзов, Ҳ.Аброров – Душанбе: Дониш, 2018. – 430 с.
53. Раҳимӣ Ф., Физика (барои муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ва муассисаҳои таҳсилоти касбӣ) [Матн] / Ф.Раҳимӣ, Т.Бобоев, Хоҷазода Т., Д.Солеҳ., Ф.Истамов – Душанбе, ДМТ, 2020ю – 469 с.

54. Реутов О.А., Органическая химия [Текст] / О.А.Реутов, А.Л.Курц, К.П.Бутин. М.: Лаборатория знаний. – 2017. – 570 с.
55. Рымкевич А.П., Сборник задач по физике для 9-11 классов средней школы [Текст] / А.П.Рымкевич. М.: Просвещение – 2008. – 213 с.
56. Савельев И.В., Курс общей физики [Текст]: В 3-х томах / И.В. Савельев.
57. Сапожников Г.Н., ЗаказникиТаджикистана [Текст] / Г.Н.Сапожников, Х.М.Мухаббатов – Душанбе: Ирфон, 1989. – 160 с.
58. Свитанько И.В., Олимпиадные задачи по химии [Текст]: Учебное пособие для подготовки к олимпиадам школьников по химии / И.В.Свитанько, В.В.Кисин, С.С.Чуранов – М., 2017.
59. И.Сканави «Сборник задач по математике для поступающих во ВТУЗы» [Текст] / Под ред.: М.И.Сканави. – 6-е изд. – 2013. – 684 с.
60. Таджикистан: природа и природные ресурсы [Текст]. – Душанбе: Дониш, 1982. – 600 с.
61. Тахиров И.Г., Водные ресурсы Республики Таджикистан [Текст] / И.Г.Тахиров, Г.Д.Купайи – Душанбе: НПИЦентр, 1994. – Кн.1. – 130 с. – 1998. – Кн.2. – 120 с.
62. Филиппов А.Ф., «Сборник задач по дифференциальным уравнениям» [Текст] / А.Ф. Филиппов. М.: УРСС – 2000. – 169 с.
63. Ҳақимов Н.Қ., Геодезия [Матн] / Н.Қ.Ҳақимов, М.Н.Ҳақимов – Душанбе, 2016. – 136 с.
64. Шульц В.Л., Реки Средней Азии [Текст] / В.Л.Шульц. – Ленинград: Гидрометеоиздат, 1963. –301 с.

Эзоҳ: Сарчашмаҳои иловагӣ дар сомонаи интернетии www.ravshanfikir.tj ҷой дода мешаванд.